

A távíró- és a távbeszélőtörténeti gyűjtemény viszontagságai avagy költöztetése a Gyáli útról

A távközléssel kapcsolatos tárgyi emlékek gyűjtése már az 1880-as évek elején megkezdődött, és ma is folyamatosan tart. A Postamúzeum legnagyobb területigényű gyűjteményét a távíró- és távbeszélő-történeti tárgyak alkotják. A gyűjtés során a mindenki által jól ismert távíró- és az igényesen kialakított, néha kimondottan kecses megjelenésű telefonkészülékeken kívül természetesen a nagyobb kiterjedésű műszaki berendezések – keretek, egységek, gépek – is bekerültek a gyűjteménybe. Ezek között megtalálhatók a távgépírók, a manuális LB és CB telefonkészülékek és távbeszélőközpontok, valamint az egyéb műszaki berendezések is. Ezeknek a nagyméretű és esetenként igen súlyos tárgyaknak az elhelyezése mindig gondot jelentett a múzeumnak.

A Postamúzeum gyűjteményi tárgyait, köztük a távíró- és távbeszélő-történeti emlékeket is, a Magyar Királyi Posta kezdetben a főposta épületében, a millenniumi kiállítás után kiállítóhely hiányában részben a Közlekedési Múzeum kiállításában, részben pedig a különböző postaépületek raktártáraiban tárolta. Később a Közlekedési Múzeumban kiállított tárgyak mellett a Postavezérgazgatóság, a Lágymányosi Távbeszélő Központ és a Budapest 13. számú postahivatal Pauler utcai épületében őrizték a műtárgyakat.

A II. világháború alatt súlyos károkat szenvedett, különböző postaépületekben tárolt postamúzeumi gyűjteményt, illetve a Budapest ostroma alatt romossá vált Közlekedési Múzeumtól visszakapott műtárgyakat végül az 1949-ben felépült Csepel 1. számú postahivatal épületében múzeumi célra kialakított pinceraktárakba költöztették. S bár az itt tárolt műtárgyak jelentős részét 1955-ben a Postavezérgazgatóság épületében megnyílt első önálló postamúzeumi kiállításába kihelyezték, a raktáron lévő hálózatos tárgyi emlékeket máig a Csepel 1. számú postahivatal két pincehelyiségében tároljuk. A Postamúzeum kiállítása jelenlegi helyére, az Andrássy út 3. szám alá 1972-ben költözött. Raktározás céljából ekkor vehettük igénybe a múzeum szomszédságában, a Bajcsy-Zsilinszky úton lévő Budapest 5. számú postahivatal pincehelyiségeit, ahol a postatörténeti tárgyak mellett távíró- és távbeszélő-történeti emlékeket is őriztünk.

A folyamatosan gyarapodó tárgyak tárolása azonban egyre nagyobb gondot okozott. Emellett a múzeum gyűjtési és tárolási módszereit az első gépi kapcsolású (rotary) távbeszélőközpontok bontása révén hirtelen megjelenő igen nagy méretű és súlyú keretek és berendezések elhelyezési igénye is alapvetően befolyásolta. A lebontott keretek és egységek azonban csak a kezdetet jelentették a nagy kiterjedésű tárgyak gyűjtésében.

Ennek előzményeként el kell mondanunk, hogy az 1970-es évek elején a crossbar technika megjelenésével egy olyan kísérleti hely létesítése vált szükségessé, ahol a korábbi forgógépes (rotary) és a bevezetésre kerülő crossbar technika együttműködését modellezni és oktatni tudták. Ekkor jött létre a Győri Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskola területén az a Rendszer Támogató Központ elnevezésű mintaközpont, amelyben az összes akkor hazánkban még üzemben lévő központtípus megtalálható

volt. A rotary központok leállításával, a crossbar központok gyors elterjedésével, illetve az elektronikus (TPV) központok megjelenésével azonban a mintaközpont feladatai megváltoztak. Az 1989 végén, az 1990-es évek elején bevezetett három elektronikus központtípus (ADS, AXE és EWSD) rendszertámogatása és oktatása vált legfontosabb feladatává. Így a győri mintaközpont berendezéseit 1996-ban lebontották, és átadták a Postamúzeumnak.

Az átadás igen nagy mennyiségű és súlyú berendezések elhelyezésének és állagmegóvásának megoldását kívánta meg a múzeumtól. Gyors segítségként a Matáv Rt. ideiglenes raktárhelyet bocsátott rendelkezésünkre, amelynek eredményeként a győri anyag berendezései – különféle típusú központkeretek, átvitel-technikai és áramellátó berendezések – 1996-ban a csepeli távbeszélőközpont épületébe kerültek.

A raktározás tekintetében az első minőségi változást az 1997-es esztendő hozta meg. Ugyanis a rákospalotai EWSD típusú távbeszélőközpont épületének felső szintjén a Matáv Rt. egy 260 m² alapterületű tetőtéri termet bocsátott rendelkezésünkre, amelybe a múzeum tervtári dokumentációs gyűjteménye mellé a T.16 jelű távbeszélőtörténeti gyűjtemény ki nem állított műtárgyainak egy részét is átköltöztethettük. A világos, pormentes, fűtött helyiség nagyban elősegítette a műtárgyak állagmegóvását, illetve azok adatainak, történetének megfelelő körülmények között történő feldolgozását. A költöztetést középiskolás diákok segítették, a muzeológus munkatársak ezzel párhuzamosan a munka irányításán túl a leltározást is elvégezték.

1999-ben a Matáv Rt. a csepeli távbeszélőközpontban ideiglenesen tárolt győri berendezések és az időközben begyűjtött hasonló méretű műtárgyak részére új helyszínt jelölt ki. Így lett a Gyáli úti Posta Anyaghivatal kb. 650 m²-es pinceraktára a múzeum egyes távíró- és távbeszélő-berendezéseinek nyugvóhelye egészen 2006-ig. A korábban szenes-pinceként használt helyiség sajnos nem tette lehetővé az előírások szerinti állagmegóvást, s a hideg, sötét, poros pincében munkavégzésre is csak igen korlátozott mértékben kerülhetett sor. Így nem bántódtunk túlságosan, amikor a Gyáli úti telephely eladása miatt egy újabb költözés szükségessége merült fel. Tudtuk persze, hogy ez nagyon nagy munka lesz, de hogy mekkora – most már elmondhatjuk –, azt ál munkában sem gondoltuk.

A tárgyak szállíthatóvá tételéhez, a csomagoláshoz és dobozolásához már 2005-ben nekiláttunk. Mint korábban a rákospalotai költözésnél, a munkálatok elvégzéséhez itt is tervbe vettük a Puskás Tivadar Távközlési Technikum diákjainak bevonását, de sajnos a rossz körülmények miatt erre itt nem kerülhetett sor. Így a teljes feladat a múzeum dolgozóira hárult. Hónapokon keresztül csak csomagoltunk, dobozoltunk, tisztogattunk és rakodtunk. A munka során 300 m buborékfóliát, 100 m textilanyagot használtunk fel a több ezer műtárgy csomagolásához, és 200 db különböző méretű kartondobozt töltöttünk meg tárgyakkal, amelyeket előtte szintén be kellett csomagolni.

A Gyáli útról azonban nem csupán a pincében őrzött tárgyakat kellett elszállítani, hanem az udvaron tárolt három 12 m hosszú konténerközpontot is. Ebből az egyik konténer egy komplett ARF 102 típusú távbeszélőközpont, amelyben minden berendezés eredeti helyén és elvileg üzemképes állapotban maradt meg. A másik két konténert távközlési műszerek tárolására használtuk, az itt tárolt tárgyakat szintén csomagolni, illetve dobozolni kellett, és bizony tapasztaltuk, hogy télen a konténer még a pincénél is sokkal hidegebb és kellemetlenebb munkahely.

A csomagolással és a költözési előkészületekkel párhuzamosan történt az újabb raktárhely keresése is, amelynek során nem csupán a tárgyak megfelelő tárolását, a helyszín jó megközelíthetőségét, a nehéz tárgyak beszállíthatóságát és emelését mérlegeltük, hanem egy látványraktár kialakításának lehetőségét is kilátásba helyeztük. Ez elég hosszadalmas folyamat volt, és a felajánlott lehetőségek között az országnak mondhatni minden szegleté szóba jött, csupán Budapest nem – sajnos.

A végső döntés 2006-ban született meg. A Magyar Telekom Nyrt. a Miskolc-Avas korábbi AR távbeszélőközpont műszaki helyiségeit jelölte ki a Postamúzeum számára egy ún. látványraktár kialakítása céljából. A már kiürített helyiségeket májusban mértük fel. A bejárás során megállapítható volt, hogy az 500 m² alapterületű gépterem és a hozzá kapcsolódó, összesen 100 m² alapterületű kisebb helyiségek az egyéb feltételekkel optimális lehetőséget nyújtanak a tárgyak elhelyezésére, remélhetően most már hosszú távon. A felajánlott raktárhelyiségek elfogadását követően kerülhetett sor a korábbi megállapodás szerinti épület-felújítási munkálatok elvégzésére: tetőjavításra, helyiségek festésére, világítás cseréjére, külső és belső általános javításokra. Ezzel párhuzamosan tovább folytak a költöztetés előkészületei. Először, július 4-én a három konténert szállítottuk el, amelyeket az Antenna Hungária Nyrt. hozzájárulásával a diósdai Rádió és Televíziómúzeum területén helyeztük el. Ez a megoldás a két kiürített konténerben való tárolókapacitás kihasználásával a rádió- és televízió-történeti gyűjtemény kényelmesebb raktározására, illetve a zárt területen belül elhelyezett ARF 102 konténerközpont látogatására adott lehetőséget.

Miskolcon a már felújított gépterem a műtárgyak befogadására készen

A konténerek szállítása érdekes és nehéz feladatnak bizonyult. Az útvonalengedélyen kívül sok más tényezőt is figyelembe kellett venni, így a Gyáli úti telephely belső udvarának méretét, kapukihajtóját, a diósi behajtási és fordulási lehetőségeket stb. A szállításhoz speciális járműre volt szükség, hiszen a 12 m hosszú és 6 m széles ARF 102 típusú konténerközpont teljes súlya meghaladta a 20 tonnát. A szállítás első lépéseként a konténerekről eltávolították a sátortetőt, majd az alsó gerendázaton az erre a célra kialakított emelőnyílásokba emelőrudakat helyeztek, amelyek segítségével a konténert megemelték, de a szűk udvaron a daru képtelen volt a felemelt konténert egy lépésben a trélerre fordítani. Végül azonban ez is sikerült, s az első szállítmány elindulhatott Diósdra. A trélerből, a daruból és a bennünket szállító személyautóból álló konvoj az M5 kivezető szakaszán érte el az M0-t, majd Diósdot, ahol egy kicsi, szűk kapun kellett behajtani ezzel a hosszú szállítmánnyal. Ezt követően a lerakódás az előre elkészített betonalapzatra már gyorsan történt. A kezdeti nehézségek után a következő két konténer másnapi szállításánál már nem voltak gondok.

A többi tárgy vonatkozásában a miskolci helyszín véglegesítését követően a pincében előkészített műtárgyakkal kapcsolatban is felgyorsultak az események. A szállítást végző cég első pillanatra kicsit alábecsülte a feladatot, ennek a nagy mennyiségű anyagnak a Gyáli úti pincéből a miskolci első emeleti raktárba történő szállítását. De aztán rájöttek, hogy mi vár rájuk. Első nap teherautóval és személygépkocsikkal megjelent egy 12 fős jókedvű, tette kész csapat. A rendkívül lendületesen dolgozó társaság a nehéz és hosszú

Az ARF 102 típusú konténerközpont lerakása Diósdon

tárgyak láttán sem csüggedt, a szállítás ütemét a szervezéssel, az adminisztrációval és fotózással szinte alig lehetett követni.

Néha a legnehezebbnek gondolt tárgyak kerültek fel legkönnyebben a kocsira, az egyszerűbbnek tűnők meg nehezebben. Bizony nem egyszer fordult elő, hogy csak azért nem fogtak egy tárgyat többen, mert már nem fértek hozzá. Kemény, férfimunka volt nem csupán a felrakás, de Miskolcon a lerakodás, illetve daruzás is. Szerencsére az AR központ emelőcsőrlője megkönnyítette a feladatot. Az előkészített teljes távíró- és távbeszélőtörténeti gyűjteményi rész leszállítása végül sok-sok fordulóval 13 napot vett igénybe, és 2006. augusztus 25-én fejeződött be.

Ezt követően kezdődhetett meg a leszállított tárgyak elrendezése és a látványraktár tervszerinti kialakítása. A látványraktár a hagyományos állagmegóvácson és szakszerű tároláson túlmenően a látogatóknak a többnyire helyszűke miatt be nem mutatott műtárgyak megismerésére is lehetőséget nyújt. Ezek egy része ugyan továbbra is dobozolt állapotú marad, hiszen mégiscsak egy raktárról van szó, de az érdekes, látványos tárgyak a dexion polcokon is jól mutatnak majd. Másrészt egy ekkora helyiség a régi berendezéseknek, kereteknek az eredetihez hasonló felállítására, a régi központok hangulatának felidézésére is lehetőséget biztosít.

A helyszíni berendezési munkákat Jakab László muzeológus – jelen sorok írója – és Kozmáné Grünwald Éva kiállítás-kivitelező iránymutatása mellett Király Károly és

A tettere kész csapat a jól megszervezett szállítási munkálatok közben

A beérkeztetett anyagok halmaza az osztályozásra várva

munkatársai, Molnár György és Kanyó András külső munkatársak végezték, akik már a költözés során is közreműködtek a tárgyak szállítás utáni érkeztetésében és tervszerű lerakásában. Ezt követően először a Gyáli úti raktár állványait állították fel, amelyekre a dobozok és kisebb méretű becsomagolt tárgyak kerültek. Majd a padlóra fektetett igen nagy méretű és nehéz kereteket rendezték át, illetve vitték átmenetileg másik helyiségbe a felállítandó központosorok számára szükséges hely felszabadítása érdekében. Később a manuális központok felállítása következett, majd a keretsorok elhelyezésének előzetes megtervezése után azok felállítása. Ezek a győri mintaközpontból átkerült keretsorok – rendkívül impozáns látványt nyújtva – az eredeti technológiai sorrendben következnek egymás után.

Az év vége előtt már szinte mindegyik technológia keretsorának telepítésére sor került (manuális, rotary és AR központok, átvitel- és távíró-technikai berendezések). Ezeknek a régi típusú berendezéseknek ilyen rövid idő alatt történő újratelepítése különösen figyelemreméltó teljesítmény, amely a feladatot végző külső munkatársak rendkívüli hozzáértését és megszállott szakmaszeretét mutatja. A hosszú évek óta különböző raktárakban porosodó, alkatrészeire bontott központokat így összerakni nagyon szép eredmény.

2006 végére tehát a munkálatok eddig jutottak el, a további események ismertetése és a tervezett ünnepélyes megnyitó beszámolója már a következő évkönyvünk témája lesz.